

Szegedi tájképek (30.)

Tisza-parti nyelvlecke

Először a jugók érkeztek. Hosszú évekig bezárt határra épített állomáson magyarították marcona vámosoknak – jaj, dehogy is hoznak ők tiltott árut. Azt meg csak higgye el nekik minden hivatalos ember, hogy ősi szerb népszokás hat farmernadrágot tekerni egyetlen derékra, amikor a táskában öt Cezar konyak mellett pihen a négy rumpuncs és a borosüvegekbe töltött tiszta szesz. S miközben a Mars téren kialakultak a cserekereskedelem alapvető szabályai (egy zománcos lábos ér pedig iksz méter jersey anyagot, a bicikli ára pedig összespórolható már három pár márkás, a szabadkai olasz piacról hozott sportcipőért kapott pénzből), egyszer csak megérkeztek a lengyelek is.

Minyimum madam – közölték a legkisebb árat, amiért még hajlandók a Szent István téren fagyoskodni a kézzel faragott sakkjuk, oroszából hozott szerszámkészletük mellett. De mire kiépíthették volna törzsvásárló köreiket, a város központjának szigorú rendet parancsoló (no, meg a KGST-s szegénységet nagyon, de nagyon szégyenlő) pártirányítású hatalom a Cserepes sorra úzte a szegediek tízezreit csalogató bazárt.

Akkor derült csak ki igazán, milyen híres, mégpedig messze földön is híres régióközpont a mi szép városunk. Litván vagyok – motyogta 1990-ben az az úr, aki így kínálta választékát: vagy villanyfűrőt vehetek nála, vagy szovjet katonai törkést. Észt és lett szovjet masinákhoz hozta az alkatrészt, erdélyi paraszember csergéből, bőrszűrből szeretett volna annyit összeszedni, hogy friss húst, sajtot, vajot, konzervet vihessen haza a Ceausescus nyomortól kínzott családjának. S miközben a dékáni hivatalokban dolgozó adminisztrátorok már azzal büszkélkedhettek, hogy egyetemükön az arab világ mellett képviselteti magát Fekete-Afrika, titokzatos Ázsia, de még amerikai diákok is koptatják ám a padot az immár rendszert váltott magyar világban, a cégbejegyzések közül egy szempillantás alatt kideríthette mindaz, ki érti a szakmáját, hogy nyugat-európai vállalkozások is otthonra leltek a Tisza partján. Német Metrót épített (ha nem is föld alá, de nagydobozos raktáruháza), angol Tescohoz vette Franciahögyön a telket, francia a volt orosz laktanya mellé húzatta fel a Cora falait, izraeli tőkés pedig Rókuson, a Búvár-tóra emeltette Plazát. Praktiker, Baumax, OBI építkezők, kertészkedők, lakást felújítók vágyaira specializálódott, pulthajnal szegőtől, kerti kapuig mindenről olvasott kódszámot a kassza okos masinája. A gyufagyár svéd tulajdonosok kezébe került, a belvárosi boltok közül nem kevésnek szerb, horvát gazdája lett, a Cserepesen már bosnyákok, macedónok, albánok is fizették a helypénzt.

És ki merné ma már azt állítani, hogy az egykori Mórvarosi Kinizsi pályán csak az hús az éhségből hasznos, aki sült hurkát, meg kolbászt árul? Hiszen ezrek álltak itt már sorba thai konyha remekéért, vietnami rizses tálért, szerb razsnijacért, miközben egy bodegával arrébb kínai leves illata bujt ki a pavilon ablakán. Ha pedig teli a gyomor, nosza indulhatunk üzébég kereskedőhöz, aki orosz autóhoz kínálgat féklámpabúrát, vagy megvehetjük a kínaiak utcájában (mert hogy sajtó utcája is van az immár kétszáz főre becsülhető kínai kilóniának a Szabadkai út mellett!) az olcsó bakancsot, tornacipőt, női blúzt és férfiinget. Ha pedig még ezek után is marad pénzünk, érdeklődjünk Szovjetunióból Izraelbe kivándorolt, ám Európába gyorsan visszatérő kereskedőtől: elektromos hátkefért ajánl-e karácsonyfa alá, vagy inkább enged meg egy ezrest a CD-lejátszó árából?

Hadd kérjek máris elnézést azoktól a népektől, akiknek Szegedre érkezett, itt él, dolgozó képviselőiről egyetlen szót sem ejtettem. De vajon készíthető-e egyáltalán teljesen hibátlan „nemzetiségi összeírás” egy olyan városban, amelyik kinyitotta összes kapuját az idegenek előtt, s boldogan, szeretettel befogadta az érkezőket. Szeged ugyanis egy cselekedett. Színesebb is, vidámabb is lett életünk. Azokon pedig, akik komor arccal vitáznak („Régióközpont, netán mégsem Csongrád megyei székhelye?”) csak nevetni tudunk. Ám efféle mulatozásra nagyon kevés időt szánhatnak, hiszen thai konyhában marhasült, a cseh vendéglőben csapolat cseh sör vár, a kínai butikban pedig csak meg kéne venni azt a melegillatú tollzsekit.

Kérdem én: ezek után kinek okozhat fejtörést a Tiszának partján, mit is kezdjen januártól az eurójával?

Bátyi Zoltán

Óévbúcsúztató

TA-információ

Ezekben a napokban a szociális intézményekben is megtartják az óévbúcsúztatót. Ilyen ünnepségre kerül sor ma a III. és a IV. számú gondozási központban, a Szállás Biztosító Idősek Klubjában, az I. és II. számú gondozási központban, holnap pedig az Egyesített Szociális In-

tézmény Alsóközvető sori egységében. Az év utolsó napján az Egyesített Szociális Intézmény Kálvária sugárút 43 és 47 szám alatti, valamint az Acél utcai egységeiben, a Waltner Károly Otthonban, az Árpád gyermekotthonban, a Családok Átmeneti Otthonában búcsúztatják a 2001-es esztendőt.

Emlékezés

Klebelsberg, a Dóm tér és a dóm

„Egy verőfényes tavaszi napon (1926 tavasza lehetett – a szerző megjegyzése), amikor a déli tornya már készen állott, Klebelsberg felment oda, és másfél órát egyedül töltött a magasban, ahonnan áttekinthette a templom egész környékét. És amikor lejött, fantáziája már megfogalmazta magában az alkotandó tér esztétikai feltételeit, az épületek csoportosításának rendjét, s fő közlekedési útvonalak vezetését, az egész városrendezési probléma megoldási tervét” – írja Klebelsberg Szegedre száműzött felesége visszaemlékezésében (1964) a tér kompozíciójának férje általi megálmodásáról. A tér ihletője a szeged-csanádi püspökség alapítójának, a vértanú Szent Gellért püspök szülőhelyének, Velencének a főtere, a Szent Márk tér volt.

A pályázatot a miniszter elképzelésének megfelelően írták ki, és a pályázatot ugyancsak az ő javaslatára Rerrich Béla (1881–1932) nyerte el. A munkálatokban Klebelsberg méltó társa lett a

Temesvárról elűzött Glattfelder Gyula püspök. Az építőkötvet nélküli Alföld agyagból speciális égetési technikával előállított klinkertéglában Klebelsberg megtalálta azt az anyagot, mely méltó az észak-olasz dómok formáit kölcsönző fogadalmi templomhoz. Klebelsberg azt szeretete volna, ha a téglát a szegedi téglagyár állította volna elő, hogy munkát adjon a szegedieknek, ezért Rerrichel kijárt a téglagyárba, hogy kikísérletezzék az előállítás technológiáját. (Végül is a téglát Debrecenben sikerült előállítani.)

A tér a két világháború közötti időszak magyar építészetének kimagasló alkotása, Közép-Európa legszebb tere; kompozíciója olasz, a homlokzatok puritánsága és az ablakok az I. Erzsébet-kori angol „college”-ok (Oxford, Cambridge) hangulatát idézik. A hagyományt képviseli aszimmetrikus helyzetével és megismételhetetlenségével a Szent Dömötör-templom XII. századi tornya. Az árkádok alatt elhelyezkedő nemzeti panteon ihletője a bolognai, padovai egyetemek történeti emléksarokai lehettek. A szobrok és emlékművek a magyar tudomány, a művészi és szellemi élet kiválóságainak, történelmünk emlékei. A szobrok egy részét Klebelsberg Strobl Alajos (1856–1926) hagyatékából szerezte, illetve készítette, számos az ő ajándéka volt. A Szent Márk tér loggiai alatti nyüzsgést itt Szegeden Klebelsberg az egyetemistáktól várta, akik – reményei szerint – nem fognak elmaradni a panteon kiválóságaitól. Az árkádok felett húzódó elméleti intézetek egyikében dolgozott az itt, Szegeden Nobel-díjat elnyert (1937) Szent-Györgyi Albert, akit ugyancsak Klebelsberg hívott Szegedre tanácskezelőnek az orvosi vegyta-

A dóm Szeged egyik szimbóluma, a városlakók és e kis hazában élők közös kincse. (Fotó: Schmidt Andrea)

ni intézetbe. De itt dolgozott számos más világhíresség, így Bay Zoltán, Jancsó Miklós stb., akik ha szerencsésebb éghajlat alatt születnek, egy kicsit nyugatabbra, szintén Nobel-díjasok lettek volna. A Dóm tér északi és nyugati szárnyában lelt otthonra a püspökség és a hittudományi főiskola, hisz Szeged ekkor lett nemcsak egyetemi és tudományos központ, hanem egyházi székhely is. A tér homlokzatán látható játékorát szintén Klebelsberg készítette, melyhez hasonlót Nürnbergben láttott.

A Dóm téri épületegyüttes építésével párhuzamosan folytatódott a háború miatt hosszabb szünetelő fogadalmi templom építése. A háborúig megépült részt jelzi a köcsikba vésett felirat: „Az nem lehet, hogy annyi szív hiába ontta vért. 1914–18.” Klebelsberg saját pénzéből jelentős összeggel támogatta a templom építésének újraindítását (1923) és befejezését. Klebelsberg a Dóm belső festésének folyamatába is bekapcsolódott, de minden bizonnyal egyik legkedvesebb „alkotása” volt a dóm orgonája, melynek kedvéért többször ellátogatott Párizsba, hogy meglátogassa a szent Klotild-templomot, és Spanyolországba, Sevillebe, hogy a távműveket tanulmányozza. Ugyanilyen céllal küldte tanulmányútra a tervező Geyer Józsefet is. Az orgona eredetileg közepesnek készült, de Klebelsberg itt is a legnagyobb-

bat akarta megalkotni. A passzui orgona után, amely azonban több kisebb orgona összevonásával jött létre – a kontinens második legnagyobb, de legmodernebb orgonája lett. „A magyar orgonaépítő művészet Geyer tanár és az Angster gyár révén abszolút magasságban áll a világ előtt” – mondotta az időtájt Dunkelberg, a passzui székesegyház világhírű művésze. Ugyancsak Klebelsberg kívánsága volt és érdeme lett, hogy a harangok (a Tisza felőli toronyban található „Hősök harangja”) az ország leghatalmasabbjai.

A lebontott ősi Szent Dömötör-templom megőrzött tornyából, a „csonkatoronyból” Klebelsberg keresztelőkápolnát alakított ki Rerrichel. A keresztút is a miniszter ajándéka. A kápolna kifestésére Aba Novák Vilmost kérte fel. (A bizánci stílusban készült művészi freskók sajnos tönkrementek. Csak reménykedni lehet, hogy a Hősök kapuja alatti monumentális freskó restaurálása után ezekre is sor kerül majd.) A domba ellátogatva megcsodálhatjuk a nemrég, s millenniumi évben, 2000-ben elkészült Patay László csodálatos kupolafreskóját, mely a Szentlélek pünkösdi kiáradását ábrázolja (Gyulay Endre püspök és Patay László közös ötlete).

A jobb oldali kereszthajóban, pontosan Klebelsberg-kriptában található sírja felett van Klebelsberg síremléke; szobra a mi-

nisztert ábrázolja díszmagyarban, Corvin-lánccal, kezében feszülettel. (Ohmann Béla alkotása, 1933.) Rajta a Dugonics Társaság elnökének, Szalay Józsefnek szavai „Gondolattal, szóval, írással és alkotásokkal szolgálta hazáját és Szeged városát. Virulásuk felett virraszt a feltámadásig.” Klebelsberg sorai ma is nekünk szállnak: „Szer-te a Kárpátok koszorújában, egészen a legszélső székely gyepűig, mi, magyarok voltunk és vagyunk azok, akik a nyugati lélek dómjait, fellegvárait és lobogó tűzhelyeit felépítettük. Tőlünk keletre egy más Európa következik. Éppen ezért kellett és kell mindig Európát a vérünk utolsó csepphullásáig megvédeni. Szeged is egy ilyen végvár... A múltkor a Tisza-partján közeledtünk Szegedhez, s igaz öröm fogott el mindnyájunkat, mikor már nagyon messziről megpillantottuk a fogadalmi templomnak az alföldi ködből kimerülő (campanilleszerű) tornyait. Valahogy a magyar Köln van ott lenn, a Tisza és Maros összefolyásánál kialakulóban, amely a maga erőteljes városi egyéniségével mindig hatalmas támasza lesz a magyar nemzeti gondolatnak, a nemzeti művelődésnek és kultúrának.”

Dr. Hencz Péter

(Részletek a szerző, Gróf Klebelsberg Kunó, a harmadik évezred minisztere (Bába és Tár-sai Kiadónál) megjelent könyvéből.)

Művészeti versenyek a Gedóiban

TA-információ

A Gedói Általános Iskola az előző évekhez hasonlóan ebben a tanévben ismét meghirdeti népdaléneklési, valamint képzőművészeti versenyét Szeged és környéke valamennyi általános iskolája, valamint a külföldi magyar testvériskolák számára. A szervezők a magyar nemzeti múlt örökségének ápolását és értékeinek népszerűsítését tekintik elsődleges céljuknak. A népdaléneklési versenyt, amelynek városi és megyei fordulója is lesz, a Rendezvényház

Csongrád Megyei Pedagógiai és Közművelődési Szolgáltató Kht.-val közösen rendezik meg. A városi versenyen két korcsoportban lehet nevezni. A 10-12 éves tanulók (4., 5., 6. osztály) népdalcsoporttal, a 13-14 évesek (7., 8. osztály) népdalcsoporttal vagy népballadával nevezhetnek be. A megyei versenyen 10 népdal közül egyet szabadon választhatnak majd, egyet pedig a zsűri fog kijelölni. Minden iskolát korcsoportonként 2 versenyző képviselhet. Az előadás kíséret nélkül, szólóénekléssel történik. A nép-

dalgyűjtő személye kötetlen. A nevezési határidő 2002. január 31. A városi fordulót, várhatóan, február 28-án, a megyei március 13-án rendezik meg. Az „Olvasás éve” alkalmából BETŰ-KÉP-RAJZ címmel rajzpályázatot is hirdetnek tehetséges képzőművész gyerekek számára. Az 1-4. osztályos tanulók A3-as rajzlapon szabadon választható technikával készített meseillusztrációval nevezhetnek, az 5-8. osztályosok tájképekkel, főhősök ábrázolásával, valamint állattörténetek vagy jellegzetes események il-

lusztrálásával versenyezhetnek. A pályamunkák A3-as rajzlapon vagy plasztika formában is készülhetnek.

A nevezési határidő április 15. Eredményhirdetés május 10-én, a gedói művészeti napokon lesz. A legjobb alkotásokat az iskolában megrendezett kiállításon mutatják be. A két versenynek a Gedói Általános Iskola ad otthont. A rendezvényt a szegedi polgármesteri hivatal, a Jövőkért Alapítvány és a Gedói Diákönkormányzat támogatja.